

ТРИ НОВИНКИ З ЦАРИНИ РОЗСТРІЛЯНОГО ВІДРОДЖЕННЯ: ВІД ПОЛІЩУКА ДО КУЛІША

Зліва направо – Ростислав Семків, Олеся Омельчук, Олег Коцарев, Неда Неждана

Лесь Танюк і одна зі смолоскипівських новинок

У залі Будинку вчителя

Микола ТРЕТЯК

6 жовтня в київському Будинку вчителя відбувся круглий стіл і презентація відразу трьох видань «Смолоскипа» – вибраних творів Валер'яна Поліщука і Миколи Куліша, а також антології «Українська авангардна поезія (1910–1930-ті рр.)». Зрозуміло, що подія в цілому пройшла під знаком літературних двадцятих і тридцятих років минулого століття.

Першим узяв слово директор видавництва Ростислав Семків.

– Ми вирішили влаштувати не зовсім класичну презентацію наших новинок, а радше обговорення, бо тут зібралось чимало знавців літературного процесу двадцятих років, а отже, хочеться почути діалог. Книжки, про які сьогодні йде мова, – це магістральна лінія «Смолоскипа» ще від часів його заснування в еміграції. Спочатку «Смолоскип» постійно повертав в обіг заборонених авторів, а сьогодні – забутих, недооцінених, недодружених. А що всі три книжки дуже важливі, хочеться вірити, що ми їх перевидамо, як це вже сталося з творами Олени Теліги, Олега Ольжича, Майка Йогансена, антологією «Розстріляне Відродження» та іншими...

Дослідниця літератури Олеся Омельчук представила впорядковані нею «Вибрані твори» Валер'яна Поліщука.

– Пані Олеся, чи все ввійшло до вашої книжки, а чи є ще щось, що варто опублікувати? – запитав її Ростислав Семків.

– Не ввійшло «щонайменш» двадцять його поем, – засміялась Олеся Омельчук. – А якщо серйозно, до книжки я намагалася брати максимально різноманітні та показові його вірші, а ще вірші важкодоступні, часто такі, які існували в одному примірнику. Плюс, звичайно, статті, полеміка, його теоретичні праці – Поліщук був цікавим теоретиком, зокрема у сфері розробки верлібру. Валер'ян Поліщук досить пізно повертається до широкого українського читача, але, можливо, в цьому йому якраз і пощастило. Адже саме сьогодні настав час не поверхового захоплення літературою 1920-х років, а глибшого вчитування в неї. У Поліщука – і про це треба говорити чесно – було чимало невдалих віршів, кон'юн-

тури, навіть графоманії (пам'ятаймо також, що над усіма письменниками висів дамоклів меч терору, український авангард не був вільною творчістю вільної людини). Але були й чудові тексти, зрештою, на моє переконання, його вбили якраз у момент розквіту. Тоді, коли він прийшов до конструктивізму, найбільш органічного для себе стилю. Та головна цінність доробку Поліщука в тому, що він був таким собі «робітником літератури», надзвичайно плідним, брався за всі жанри, за всі напрямки, був дуже енергійним, зробив важливий внесок у розбудову культури. Один часопис «Авангард» вартий захоплення.

Після Олеси Омельчук виступив гість із Росії, дослідник літератури і мистецтва ХХ століття, зокрема авангарду, Олександр Парніс. Гадаю, годі й казати, як важливо, що сьогодні, в час пугінської агресії проти України, до нашої країни приїздять адекватні, інтелегентні росіяни, котрі працюють над справжнім, справедливим і взаємовигідним культурним обміном між нашими країнами. Так, Олександр Парніс нещодавно випустив фундаментальну працю про українського художника, приятеля Поліщука – Василя Єрмилова.

– Коли я вперше зіткнувся з статтю Валер'яна Поліщука, то зрозумів, що історію українського конструктивізму досі не написано. Цей конструктивізм мав двох лідерів – Єрмилова та Поліщука. І якщо Єрмилов був ініціатором (він іще 1921 року опинився в середовищі художників, які розробляли цей напрям у Москві), то Поліщук – визначним теоретиком, автором маніфестів. Зрештою, саме Поліщук був і першим, хто розгледів у Єрмилові масштабну постать, оцінив його. Вони були добрими друзями. Й обидва постраждали від власного розіграшу, коли на сторінках «Аван-

гарду» написали, буцімто розробляють «ліжко для кохання». Довелося кається, закривати часопис. Правда, Валер'ян Поліщук узяв усю вину на себе. Але й Василь Єрмилов поведився шляхетно, вже коли друга було арештовано, він не говорив про нього жодного злого слова навіть вимушено. Єдине, що мусив зробити, – знищити плакат «Читайте книжки Валер'яна Поліщука». Потім жартував: «Коли пилав його, з очей жінки, яка там зображена, витікла сльоза». Та я гадаю, то була сльоза самого Єрмилова.

Після цього логічно перейшли до презентації антології авангардної поезії. Слово взяв один із її упорядників, письменник і журналіст Олег Коцарев.

– Чи перевершила сучасна література український авангард двадцятих-тридцятих років у плані епатажу? – запитав його Ростислав Семків.

– Ні, – переконано відповів Олег Коцарев. – Зараз зовсім інший поріг чуттєвості. І те, що за «ліжко кохання» доводилося кається, нині виглядає дивно. Скажу більше: оце «ліжко», а потім іще одна знаменита фраза «Хай живе прилюдний поцілунок у голу грудь!» стали частинкою обвинувачень, висунутих чекістами Поліщуку після його арешту в 1934 році. Його звинувачували не лише в контрреволюції, а й у порнографії. Якщо трохи поспекулювати і невесело пожартувати, Валер'ян Поліщук – перший український поет, розстріляний за порнографію (хоча, звісно, жодної порнографії там не було).

– І, сподіваємось, останній, – додав Ростислав Семків.

– Що ж до самої концепції антології, ми з Юлією Стахівською обрали близько сорока поетів. Серед них не лише «класики»-футуристи. Ми прагнули показати й інші напрямки, скажімо, конструктивізм, експресіонізм. Ми також хотіли опублікувати не лише вірші поетів радянської України, а й тих, хто жили в Галічині, на еміграції. Тобто абсолютно права Олеся Омельчук, коли каже про те, що в УСРР авангард не був вільною творчістю, але ж були й поети, що працювали в країнах, де не було терору і цензури! Словом, наша

мета була розвіяти деякі стереотипи. А ще ми по можливості публікували біографічні деталі. Хоча про деяких поетів поки що нічого не знайшли. Ну й, звичайно, головна мета: зробити доступними широкому читачеві вірші! Тут треба згадати, як з'явилася сама ідея створення антології. Юлія Стахівська писала дипломну роботу в Києво-Могилянській академії, і їй елементарно не було де знайти текстів авангардистів. Це при тому, що теоретичні дослідження про авангард уже були, і то цікаві.

Між Олегом Коцаревим і присутнім на презентації Лесем Танюком виникла також міні-дискусія про те, чи належить до авангардної поезії творчість Раїси Троянкер, що її взяли до антології. Зупинилися на тому, що це питання дискусійне, і Лесь Танюк не вважає її авангардисткою, а Олег Коцарев трактує декілька її віршів як витриманих в конструктивістській стилістиці.

Книжку вибраних творів Миколи Куліша презентували одразу двоє упорядників – письменниця, драматург Неда Неждана і літературознавець Мар'яна Шаповал. Першою розповідала про видання Мар'яна Шаповал.

– Ця книжка йшла до читача довгі шість років. Але воно було того варто. Адже Миколу Куліша обов'язково треба перечитувати. Він не лише самобутній, модерний, експресіоністичний, він ще й містичний. Наприклад, він дивовижно передбачив свою смерть у листі до Івана Дніпровського. В чомусь можна провести паралелі між Миколою Кулішем і Тарасом Шевченком. Наприклад, в образі «холодної хати». Куліш згадував, як у ній лишала його в дитинстві мати. Відтоді «холодна хата» – символ місця відчайдушної самоти, смутку, відірваності від життя. Є вона й у Шевченка. Говорить про неї й Мокій у «Мині Мазайлі» (вельми автобіографічний персонаж). Вживає такої метафори Куліш і тоді, коли його не прийняли до Спілки письменників – він знав, наскільки це небезпечно. Творчість Миколи Куліша та його біографія сповнена тонких речей, символізму, передчуттів.

Сподіваюся, книжку чекатиме дорога і до читачів, і до театру.

Неда Неждана розповіла про свої два шляхи до Куліша. Перший – літературний, другий – через театр, через Леся Курбаса.

– Куліш спростовує деякі міфи. Наприклад, міф про те, що «Шекспірами народжуються». Тобто дехто з театралів вважає, що «новий Шекспір» береться нізвідки, він приходить, уже знаючи театр, усі дрібниці й одразу, з ходу вливається в гармонійну взаємодію. Але Куліш прийшов у драматургію, не орієнтуючись у театрі, йому в усьому допомагав Лесь Курбас, зробив із нього «Шекспіра». Але й сам Курбас не став би собою, не маючи такого автора, як Куліш. Іще один міф – пошук автентичного тексту. П'єси Миколи Куліша засвідчують, що немає ідеально автентичної версії, а було багато компромісів і переробок. Час актуалізує ту чи іншу версію. Куліша у нас, на жаль, створюють часто. Чому? Як на мене, справа в масштабі й потужності автора. Щоб його поставити, потрібно мати відповідну йому широту мислення, а також сміливість. Але – символічний збіг – саме зараз були «зависли», а тепер знову рушили з мертвої точки два проекти, пов'язані з Кулішем. Зокрема, у Франції хочуть видати «Патетичну сонату». І я бачила, як цю п'єсу читали актори тамтешнього «Національного молодого театру». Уявіть, який збіг у назві з театром Курбаса! Твори Миколи Куліша сьогодні звучать особливо актуально, і не лише в Україні. Адже й тема свободи, й плати за неї гостра як ніколи, й проблеми трикутника «Україна-Європа-Росія»...

Тему Миколи Куліша продовжив Лесь Танюк, який виступив із невеличким коментарем до появи нового видання.

– Я Миколою Кулішем займаюся з 1959 року. У 1992 році я видав двотомник його творів і вже не думав, що доживу до нового видання, а ось дожив. І це чудово, що воно з'явилася. Книжка йде в правильному напрямі в тому сенсі, що в ній акцентовано головні п'єси Куліша,

Закінчення на 2-й стор.

ПОВЕРНЕННЯ ДОДОМУ

Наталія БОГДАН

Громадський діяч і педагог Пилип Гайда виїхав з України давно. Власне, тоді ще й України як такої не було, бо ж в еміграції професор з середини 1940-х рр. Аж ось, нарешті, 2014 року він повернувся. Повернувся завдяки своїм нащадкам, які зберегли не лише пам'ять і повагу до батька, а й виконали свій дитинний обов'язок. Цього року видавництво «Смолоскип» видало книжку його спогадів «Пройдений шлях» (1892–1952), що як «документальне спогадування однієї конкретної людини дозволяє нам побачити величезний зріз української історії, коли рідна авторів Галичина була спершу частиною Австро-Угорської монархії, потім Польщі, згодом Радянського Союзу та гітлерівської Німеччини». Наприкінці ж вересня – на початку жовтня було проведено низку презентацій у рідних краях професора Гайди, на які з-за океану прилетіли його син Ігор та невістка Рома, ті рідні, що зніщували і найбільше доклалися до видання спогадів.

Розпочалося турне з рідного Тернополя, далі були Івано-Франківськ та серце Галичини – Львів. Від видавництва в першому місті участь брав директор Ростислав Семків, а в двох наступних – головний редактор Наталія Ксьондзик. У кожному місті презентація відбувалась у Книгарні «Є» й була сповнена сімейною атмосферою, адже в Україні мешкає також чимало членів родини Гайдів, які, звісно ж, не оминули книжку увагою й радо ділились враженнями від прочитаного про свій рід. Водночас не бракувало приємних несподіванок і зворушливих експромтів, які кожну з презентацій наділяли окремою родзинкою.

Так, у Тернополі до виступу зголосилась нинішня реґентка хору з Пронятина, бабуся якої навчалася у професора Пилипа. Пані Оксана Гребеняк (Гуглевич) випадково дізналась про презентацію, зіставила факти з сімейними переказами і разом з квартетом своїх дочок віддала належне колишньому керівникові хору.

Дівочий спів заповнив серця слухачів, багато з яких не могли стримати сльози.

У Франківську ж участь у презентації взяв наймолодший член велелюдної родини Гайдів, а слово, крім дочки наймолодшого брата Пилипа Гайди Василя, пані Софії, мала ще і його праонука Ольга. Обидві пані, причетні до сфери освіти, наголошували на особливій педагогічній вартості спогадів, зокрема цікавому порівнянню системи освіти за різних режимів (під поляками, за советів та ін.), а також потужному прагненню малого Пилипа до знань і здобуття освіти. На жаль, сучасні діти не завжди цінують надану їм можливість ходити до школи.

У Львові ж лунали уривки зі спогадів, які також розчулили багатьох присутніх. Зокрема ті місця, де батько пише про сина Ігоря і його свідомий вибір українства. Цікавим видається епізод, де юнак на вагоні потяга, в якому їде на війну, малює національний символ – тризуб. Як розповів пан Ігор: набагато пізніше його

власний син зробив те саме у дворі своєї, вже американської школи, і той тризуб досі там. Ось так відбувається зв'язок поколінь і тяглість традиції.

Всіх ознайомили зі спогадами професора Гайди просто вражає його неймовірна пам'ять. До того ж писав він цілком спорадично, уривчасто, від нагоди до нагоди. Взагалі скромність і освіченість цієї людини не залишає сумнівів. Як розповіли пан Ігор і пані Рома, йому вдалося потай від родини створити її сімейну хроніку! Цей текст був наче катарсисом нелегкого, та напружено насиченого й цікавого життя професора. Нині ж він має неабияку вартість не лише для родини, а для набагато ширшого кола читачів.

Відомий історик Ярослав Грицак у передмові до книжки виокремлює кілька таких значимих історичних (багаточисельних фактографічних матеріал, детальна констатація перебігу історичних подій із середини), літературне (легкий стиль письма, сповнений цікавих, інколи навіть авантюрно-пригодницьких описів), а також політичне, бо ж ідеться про активізацію історичної пам'яті, що сприяє новому створенню власної політичної традиції.

Гості всіх трьох презентацій мали змогу торкнутися до живої історії, бо ж нині розповідь професора Гайди ожила не лише на сторінках книги спогадів, а й у словах його дітей, які з глибокою любов'ю спогадували свого батька. Пан Ігор пригадав, що той заповідав поховати його з Хрестом і Кобзарем. Чи багато людей залишають такі заповіді?.. Бережімо ж їхню волю і вірмо у віднайдення спокою. А повернення додому вже відбулося – тепер професор Пилип Гайда завжди з Україною. □

Микола Третяк...

Закінчення, початок на 1-й стор.

а не ті три твори сільської тематики, які оголошувалися центральними в СРСР. Творчість Миколи Куліша почала реабілітуватися в 1992 році, але глибоко до нашого читача вона ще не дійшла. Сподіваюся, нове видання тут посприє. Хочу, проте, висловити й кілька зауважень. По-перше, мало сказано про сценічну історію його творів уже за часів незалежності. Адже були цікаві вистави, хоч і відверто небагато. Шкода також, що до книжки вибрали «Маклену Грасу» в перекладі Сенченка. Він був добрий перекладач, але надто швидко працював над цим перекладом («Маклена Граса» збереглася тільки в російському перекладі, тому для українського видання її перекладали «назад» – М.Т.). А я, коли робив свою версію, то це був не переклад, а наукова реконструкція. Бо я працював із чернетками Зенкевича (перекладач п'єси на російську – М.Т.), консультувався з акторами, які грали ту виставу, мені вдалося відтворити багато суттєвих деталей тексту, котрі неможливо було вліпнути просто при перекладі. Дуже хочеться, щоб цю книгу обговорювали й читали саме театральні! Адже було б дуже добре, якби Куліш з'явився в театрі з новим мисленням, з новою концепцією, він обов'язково повинен дочекатися нового прочитання!

Що ж, нові видання з двадцятих-тридцятих років ХХ століття йдуть у світ. Досягнення української літератури, на щастя, стають усе доступнішими для різного читача, концентруються не лише в архівах чи рідкісних виданнях, а й у книжках, що їх можна сьогодні купити у магазині. □

Фото Оксани Гаджій

Олена СТЕПАНЕНКО в смолоскипівській книгарні

Олег КОЦАРЕВ

9 жовтня в книгарні «Смолоскип» відбулася презентація нової книжки відомої поетки Олени Степаненко «Четверта радість».

Вечір модерувала інша, не менш відома поетка та журналістка – Світлана Поваляева. На початку Олена трохи розповіла про довгу історію написання книги (попередня збірка виходила в неї вже давненько) та подякувала видавництву «Крок», яке й надрукувало «Четверту радість». Декотрі вірші у книжці, – каже поетка, – багатьма сприймаються як відгуки на останні революційні й військові події, але насправді вони були написані значно раніше.

– Дивовижно, що поезія зберігає дар передбачення!

А основну частину презентації зайняло власне читання віршів. Метафізичні, світлосумні, з непросто організованою ритмікою, занурені в сюжетність, у пам'ять – вони також постійно апелюють до музики. Невипадково багато з них мають підзаголовки, чітко пов'язані з окремими музичними творами чи музичними формами, а декотрі й виконуються під музику. □

Фото Тетяни Давиденко

Книжку «Четверта радість» тепер можна купити в книгарні «Смолоскип»

ГАРЯЧА ОСІНЬ

Петро ВОЗНЮК

Політична «температура» завершальних місяців 2014 року в Україні виявилася явно неспільномірною із метеорологічними показниками, характерними для пори згасання тепла. Власне, така осіння «спека» не є для нас чимось новим: відносно «помірними» були хіба що річні ендшпілі часів першої каденції Л. Кучми (а саме 1994–1997) та перших двох років режиму Януковича (2010 та 2011). Решта – суцільні політичні й економічні струси.

Найбільш очевидним каталізатором пристрастей восени 2014-го стали позачергові парламентські вибори. Перші залпи передвиборної війни пролунали ще влітку, коли два одіозні олігархічні клани заповзялися «нищити» один одного за допомогою підконтрольних медіа. Після такої «артпідготовки» власне осінні передвиборні загострення видавалися закономірно неминучим і цілком «форматним». Спалахи насильства та войовнича риторика деяких учасників перегонів стали не більш ніж інформаційним тлом та вдалою тематичною «підводкою», засвідчивши всупереч пропагандистським зусиллям Москви, що впливової та скоординованої «партії війни» в Україні насправді немає. Справа тут не тільки в тому, що спільний «список комбатів» так і не став реальністю, а самі вони зручно розосередилися по більш чи менш «прохідних» частинах виборчих реєстрів «цивільних» політичних сил. Партії, що найактивніше експлуатували дискурс війни, не здобули масової підтримки, показавши результати нижчі від попередніх, дворічної давнини («Батьківщина», «Свобода») або прогнозованих («радикали» Ляшка). На

цьому етапі виборці віддали перевагу риторичі «миру», «стабільності» та «реформ» (Блок Порошенка, Народний фронт Яценюка і навіть «опозиційний» блок экс-регіоналів).

Фіаско постсовєцьких комуністів Симоненка не повинне дивувати, хоча сам глава держави не уник спокуси відзначити цей факт як непересічну подію. Просто все очевиднішими ставали політична дисфункціональність «коммі», невідповідність між їхніми програмними засадами і реальною діяльністю, нездатність забезпечити представництво інтересів найманих працівників та інших економічно вразливих соціальних груп. За відсутності в парламентському спектрі як звичних «червоних», так і українських «нових лівих», антиолігархічні очікування народу неминуче покладатимуться на праві та правоцентристські («дрібнобуржуазні» за марксистською класифікацією) сили. В умовах явного суспільного запиту на приборкання новітньої магнатерії це неабиякий шанс на політичне майбутнє.

Підсумки виборів в одномандатних округах, попри те, що найбільш завзяті баталії розгорнулися подекуди саме там, можна сміливо вносити за дужки.

По-перше, голосування на «мажоритарці» характеризує не так стратегічно значущі політичні тренди, як особистий потенціал кандидатів. Тож не варто розраховувати на появу окремої парламентської сили з «одномандатників» – навіть позапартійні швидко розійдуться якраз по найбільш «трендових» фракціях. По-друге, є всі підстави вважати, що незабаром Україна повернеться до суто партійно-пропорційної моделі.

Однак без перебільшення головним результатом осінньої кампанії-2014 стала вельми невисока явка виборців на дільниці, що ледь перевищила 50%. Низька явка виборців – свідчення не так зневіри у конкретних політичних силах, як загальної кризи нинішньої владної моделі. Люди не вірять балакунам і, водночас, не бачать можливості усунути їх з політичного Олімпу м'яким, «паперовим» шляхом. Якщо запити й очікування зимового повстання восени буде вкотре «заговорено» у владному трикутнику (парламент – уряд – президент), то третій Майдан – питання часу. Хоча не факт, що він матиме характер, аналогічний двом попереднім – із «головною сценою» на одніменній київській площі. Можливі варіанти – від безлічі локальних «майданів» по всій країні (аж до рівня селища або міського мікрорайону) до мирної загальнонаціональної кампанії непокори у «гандистському» стилі.

Як би то не було, осінь-2014 визначила нову розстановку політичних сил в Україні та, певною мірою, новий порядок денний. Які наслідки це матиме надалі – можуть показати вже найближчі місяці суворої, як очікується цього року, української зими. □

Любов Якимчук

Одна з найпомітніших поеток серед тих, що дебютували у двотисячні роки. Схильна до експериментів з урахуванням досвіду українського авангарду, але при цьому поєднує конструктивність і концептуальність із потужною емоцією й виразним ритмом. Вірші Любові Якимчук, уродженки Луганська, стали привертати особливу увагу в 2014-му. Цьогоріч вона написала низку вельми популярних і пронизливих віршів «воєнно-донбаської» тематики. Але нині для вас – її найновіші, суто ліричні тексти.

а потім прийшов двірник
зібгав її граблями в купку та підпалив
і тепер твоєю курткою пахне повітря
пахне двірник
пахне осін
зеленою
зеленою
курткою
15 вересня 2014, Львів

брови

ні-ні, не одягну чорної сукні
чорних туфель і чорної хустки
прийду до тебе в білому –
якщо доведеться прийти –
і дев'ять білих спідниць
будуть на мені одна попід одною
я сяду перед дзеркалом
(воно буде завішене рядном)
чичиркну сірником
він обгорить і я
наслиню його
і намалюю собі чорні брови
поверх моїх чорних
і буде в мене дві пари брів
мої і твої над ними
ні-ні, не одягну чорної сукні
я одягну чорні брови
твої на себе
30 вересня 2014, Київ

стадіон

плаский живіт стадіону
круглий живіт вчительки фізкультури
вона підіймає руки у спробі злетіти
але заважка
тому не відлітає із зеленого поля в синє
вона кричить: шикуйсь!
і зелені огірки дітей
нарізаються кільцями на «перший-другий»
вона змішує кільця і приправляє їх
докорами

«ти що, глухий?»
та глумили дотепами
(краще не повторювати)

а я сиджу на трибуні і бачу
як діти підхоплюють зелений аркуш поля
та набивають на ньому
синій м'ячик вчительки фізкультури
13 жовтня 2014, Київ

урюк

це був жовтий вірш жовтий
м'який і трохи колючий
був у ньому жовтий кіт
якого я назвала абрикосом
і золоті вуса сонячних променів

що проколювали обличчя наскрізь як сирі
спагеті
а шрами від дірочок ставали веснянками
там був теплий ромашковий чай
яким я напоїла жовтого kota
та кіт став рудим
був у вірші мед від застуди осінньої
не той що мед від застуди зимової –
трохи біліший
це був жовтий вірш жовтий
але я його не писала так довго
що він зігнів у коричневий колір
і тепер абрикос став урюком
облизую його шершавого язиком
а він торохотить кістками
тобто однією кісточкою
Вірш гнив з 1 по 14 жовтня 2014 року
в Києві

той, хто загортає

той, хто загортає в ковдри
приходить вночі
стягає з мене піжаму
та загортає мене в ковдри
як у листкове тісто

уранці приходить
той, хто загортає у руки
він розгортає ковдри
складає їх, як млинці –
ушестеро
а мене розкрити та сонну
загортає у руки і губи

той, хто загортає в слова
лиш сидить і загортає
у довгі описові конструкції
скручуючи зі сторінок самокрутки
та беручи їх до рота
8 жовтня 2014, Київ

З циклу «Не білі вірші»

зелена куртка

зеленої куртки вже не було
на вішаку висіла тінь від неї
як хвіст молодої ящірки
поміж вишневого жакету
та синього светру
зелена-зелена тінь

а ти шукав і шукав
у шафі та за нею
у будинку і поза ним
і навіть подивився у небо
чи, бува, не пролітає там курка
тьху, куртка
кар-кар-кар
тільки чорна
і жодної зеленої

а, може, куртка – як листя –
пожовкла від осіннього холоду
і облетіла униз шафи

І один у полі – воїн

Ольга ПОГИНАЙКО

Нещодавно у видавництві «Дух і Літера» вийшла нова книжка відомого американського історика-слависта Тімоті Снайдера «Українська історія, російська політика, європейське майбутнє». Раніше в українському перекладі вже виходили такі його книжки, присвячені в тому числі й українській історії, як «Криваві землі», «Перетворення націй», «Червоний князь», ця ж стосується найновіших подій української історії. Поряд з іншими художніми й публіцистичними виданнями про Революцію гідності, які з'явилися останнім часом, ця книжка вирізняється передусім куттом зору, бо автор – не українець, і, дивлячись на нас збоку, часто бачить саме те, чого ми зсередини просто не помічаємо.

Книжка складається з двох частин. Перша – повний виклад лекції та дискусії Тімоті Снайдера на конференції «Мислити з Україною» в Києво-Могилянській академії в травні цього року. Друга – переклади статей автора, друкованих у період з грудня 2013 по липень 2014 у таких впливових американських і європейських виданнях, як *The New York Review of Books*, *New York Times*, *Der Spiegel*, *Financial Times*, *CNN*, *The New Republic*, *London Evening Standard* та інших. Я навмисне наводжу тут якомога більше назв ЗМІ, аби дати читачеві уявлення, наскільки важлива ця публіцистика в принципі чужого Україні чоловіка, котрий фактично власними зусиллями впроваджує майже цілого року робить те, що мала би робити наша держава – доносить правду про Україну до європейців та американців. І в цьому сенсі переоцінити вагу цієї публіцистики навряд чи й можна.

Читати Снайдера не просто. Не тому, що тези складні чи мова важка. Ні, все легко і доступно написано, зрозуміло для «пересічного читача». Але кожна наступна стаття примушує згадати й осмислити кожен наступний подію нашої «другої революції», так, ніби ріже по живому: оце написано після побиття студентів, це – після тої тривожної ночі з 10 на 11 грудня, це після того страшного Водохреща і кривавого Дня злуки, хоча ні, «криваве» – це про 18 – 20 лютого, ось про це стаття, навіть кілька, а День злуки – то були тільки квіточки. І так усі двісті з хвостиком сторінок. Я виявилася до цього не готова.

Українська революція для автора – інтернаціональна за походженням і ліва за своїм спрямуванням. Інтернаціональна, бо «її ініціював журналіст афганського походження; першими

двома жертвами, які поклали своє життя, стали вірменин і білорус; її підтримали кримські татари (мусульмани), а також чимало євреїв. Єврей, ветеран Червоної армії, був серед тих, кого вбили під час снайперських розстрілів (...) Майдан спілкувався водночас двома мовами – українською та російською, бо Київ – двомовне місто, Україна – двомовна країна, українці – двомовний народ. Ба більше, мотором революції став російськомовний середній клас Києва. Нинішній уряд, цілком спонтанно, виявився багатоетнічним і багатомовним. Україна – це космополітична країна, де мова та етнічне походження відіграють значно меншу роль, ніж нам здається» (ст. 167). Ліва, бо «йшлося про соціальну справедливість, перерозподіл, гідність,

Цю та інші книжки можна замовити у книгарні «Смолооскип»

Електронна пошта:
knyharnia@smoloskyp.org.ua
Телефон: +38 044 425 23 93

боротьбу з корупцією. Мова йшла не про праві гасла, які отримали так багато уваги в Німеччині. Для мене це інтелектуальний провал. Ніхто не зізнається серед лівої частини політичного спектра, що в Європі відбулася велика ліва революція» (ст. 201).

Ймовірно, для нас самих визначення Революції гідності як інтернаціональної і лівої буде несподіванкою, бо ми схильні сприймати її швидше якраз як національну й куди вже правішу. Утім, саме такі моменти я мала на увазі, коли казала на початку статті, що Снайдер дивиться на нас збоку, а отже, може відсторонено інтерпретувати події і бачити такий їхній вимір, який ми зсередини просто не помічаємо. Схожий приклад стосується трохи давнішого періоду нашої історії – 1933–1945 років. Описуючи їх у своїй лекції, а потім декілька разів у публіцистиці, він каже: «...у 1933–1945 роках на Землі не було небезпечнішої території за Україну. Внаслідок такої політики тут з 1933 по 1945 роки загинуло чи було вбито більше людей, ніж в будь-якому іншому регіоні світу» (ст. 27). Вочевидь, ми всі добре знаємо, скільки українців загинуло під час Голодомору та Другої світової війни, але чи думали ми колись про свою Батьківщину як про найбільш небезпечне місце на всій землі? Чи можемо ми взагалі так думати?

«Червоною ниткою» проходить по книжці і пояснення дій Володимира Путіна, через призму ідеї створення Євразійського союзу як альтернативи Європейському союзу. Сфера впливу такого утворення мала б бути від Португалії до Владивостока, його ядро – союз Росії, Білорусі, Казахстану та України, причому

без останньої, без нас, таке утворення неможливе. Оскільки Україна за останній рік чітко висловила своє бажання рухатися в протилежному від Росії напрямку, то це ставить під загрозу весь Дугіно-Путінський проєкт, а отже, їй треба завадити усіма можливими способами.

Вочевидь, не випадково, що багато тез (а я навела тільки окремі з них) повторюються в публіцистиці Тімоті Снайдера так часто. Це показник напрямку й сили російської пропаганди щодо України на Заході, пропаганди й брехні, яку автор раз по раз заперечує і розвінчує. Читаючи ці «рефрени», мимоволі замислюєшся про те, скільки важить правда, навіть якщо, особливо якщо це правда одиниць проти цілої армії обману. Бувають випадки, коли і один у полі – воїн. Цей – якраз такий. □

Маленький поет у великому світі

Настасія ЄВДОКИМОВА

У серпні вийшла дебютна збірка цього річного лауреата літературної премії видавництва «Смолоскип» Лесика Панасюка «Справжнє яблуко». Можна прослідкувати цікаву тенденцію, що останніми роками лауреатами літературної премії «Смолоскип» стають чоловіки-егоїсти та чоловіки-егоцентристи: і Мирослав Лаук зі своєю виключною червоною збіркою «осоте!», і замкнений у світі своїх квартир та пересувань Михайло Жаржайло із «безликою» «Міліцією карми», і Лесик Панасюк, котрий протягом 100 сторінок намагається пережити усе нові й нові досвіди, не пропонуючи читачу альтернативну художню реальність, а втягуючи його у свою.

У передмові до поетичної збірки класик української літератури Василь Голобородько зазначив, що рядки із текстів молодого автора не можна виривати із контексту, вони завжди мають залишатися міцно прив'язаними одне до одного, що робить поезію ацитатною (на противагу Жаданівському «Цитатнику», що навпаки закликає «позичати» рядки та смисли і ставити копірайти).

В іншій передмові до Панасюкової книжки поетка Юлія Стахівська відразу ставить під сумнів існування Житомирської поетичної школи. Але не заперечує, що існує така кількість авторів (плеяда?), які об'єднані літературними та особистісними зв'язками, лауреатством (чільні представники житомирської поезії премійовані «смо-

лоскипівці» – Юлія Стахівська, Богдан-Олег Горобчук, Марія Хімич, Лесик Панасюк, Оксана Гаджій), а також внутрішнім, вродженим, властивим темпом і ритмікою свого топосу, відчуття міста жита і миру. Тому усвідомлюючи творчість Панасюка у загальному літературному контексті, його передовсім варто ставити не поруч з іншими «двітисячідесятниками» (скажімо, поетом міста Геником Беляковим чи Мідною, яка постійно перебуває у стані пошуку рівноваги та дзену), а радше на одній лінії із житомирським Горобчуком.

Ліричний герой Лесика Панасюка – один, він сам по собі, навіть більше – він у цьому світі єдиний. Він – маленький «Часом я щось маленьке і кругле/ не підійти до тебе/ не взяти за

руку», а світу навколо так багато, тому в автора проявляється «хапальний» рефлекс – бажання усе відчутти на дотик, помацати, усе спробувати та перевірити на собі. Він постійно підкреслює свою «маленькість» і цим виправдовує власне незнання й невміння, звідси усі зменшувально-пестливі, м'які, боязкі слова. Так, поет вчиться вимовляти звуки – йому важливо за короткий вдих-видих проартикулювати всі голосні та приголосні. (Це відчутно навіть під час авторського виконання текстів – Лесіку важливо донести кожну із «хвиль» у своєму верлібрі, відтворити кожен звук, що позначає початок, пік чи завершення окремої хвилі). Поет полює на щось «справжнє», а з віком сам перетворюється на об'єкт полювання. Він, безумовно, пише про те, що знає найкраще – про себе, займаючись повсякчасним самопізнанням: ходить вулицями, що не мають назв, шукає людей, які не мають імен, живе у тваринному світі та світі рослин без прив'язок до видових чи родових ознак. Автор переміщується від міста до природи, від вулиць, на яких він не чує власних кроків, на яких літають лише «кулі тиші», до цілковитого єднання із землею, аби віддати все, що є, засто-

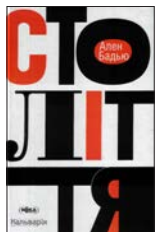

сувати увесь пережитий досвід, побачити усе, про що читав та що чув доти, переконатися, що воно існує: «потім пішов у ту сторону/ куди побігла ласиця/ до озера яке майже пересохло/ риба ще хлюпотіла/ і її можна було ловити руками/ риба хлюпотіла аплодисментами/ я поклав у озеро яблуко/ з яким сюди прийшов».

Якщо у Максима Рильського «яблука доспіли, яблука червоні», а його ліричний герой іде зі своєю коханою по саду, він розуміє, що їхні взаємини – це любов, і готовий заявляти про це світу навколо, піддаючись прекрасному почуттю та пристрасті, то для Лесика Панасюка наскрізним у збірці є шукання підтверджен самим почуттям, наявності свого саду, коли він матиме змогу залишитися із

дівчиною сам-на-сам. Саме тому поет концентрується на словах, відразу змальовує тілесне та еротичне: «Тієї ночі/ Ми розмовляли животами і пальцями... Ти вже знала/ що навіть перший поцілунок буває двічі», «Тобі зненацька захотілось/ малювати нігтиками візерунки/ і моя спина без усіяких питань/ стала твоїм полотном», «його губи були піддатливі наче тісто». Не виключено, що молодому поету йшлося про зв'язок із отим найпершим яблуком розбрату, яблуком гріха. Тоді ця збірка – це спроба очищення, пошуки виправдання собі-людині та собі-митцю, це будівляння ланцюжків подій, які спричинили до пізнання справжнього яблука, або ж це спроба пересмислити добре знану біблійну історію й пояснити, що оте, «справжнє», яблуко насправді було та залишається досі зовсім іншим.

Візуально у поетичній збірці ми бачимо кожне окреме тіло тексту, і лише коли просвітити його кризь індивідуально-читачий рентген – перед нами постають всі кісточки, їхні нерівності та вигини, які приховує білий папір. Поетична збірка Лесика Панасюка «Справжнє яблуко» – це кістяк зі складною будовою, це одна цілісна легенда про пошуки, така собі внутрішня Одиссея маленького поета у великому космосі. □

Ален Бадью
Століття / пер. з фр. А. Репа

Львів: Кальварія; Київ: Ніка-Центр, 2014. – 304 с.
Ціна: 84,00 грн.

Ця книга – водночас знайомство з думкою видатного французького філософа Алена Бадью (нар. 1937), а також філософське переосмислення ХХ століття. Автор прагне дати висловитися самому століттю, його різноманітним практикам, голосам його активістів – політичних, художніх, поетичних, театральних, наукових, психоаналітичних тощо.

Антуан де Сент-Екзюпері
Воєнні записи 1939–1944: твори в 4 т. / з фр. пер. П. Тарашук

Київ: Вид-во Жупанського, 2014. – 432 с.
Ціна: 84,00 грн.

Воєнні записи 1939–1944 рр., мабуть, найцікавіша частина посмертної спадщини Антуана де Сент-Екзюпері, книжка, в якій розкривається незмірна трагедія людини, що в мить найтяжчих для рідної країни випробувань докладала всіх можливих зусиль для визволення Франції, і водночас, люблячи її всім серцем і душою, абсолютно не приймала її поділу на Францію Віші і Францію де Голля.

Сергій Єфремов
Публіцистика революційної доби (1917–1920 рр.). У 2 т. / Упоряд.: В. Верстюк (керівник), Г. Басара-Тилишак, В. Бойко, В. Скальський

Київ: Дух і Літера, 2013. – 648 с. – (Сер. «Бібліотека спротиву, бібліотека надії»).
Ціна за комплект: 195,00 грн.

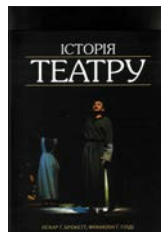
У виданні представлено 800 статей, написаних і опублікованих із березня 1917 р. по червень 1920 р. Предметами публіцистичних спостережень С. Єфремова цього періоду є український національний рух, політична позиція Центральної Ради та Тимчасового уряду, політика урядів УНР та Української держави, більшовицького та білого режимів.

Багрянний Іван
Тигролови. Сад Гетсиманський: Романи

Київ: Смолоскип, 2014. – 912 с.
Ціна: 55,00 грн.

Пропонуємо увазі читачів книжку, до якої увійшли два найзнаковіші романи відомого українського письменника, політика і громадського діяча Івана Багряного (1906–1963). Це «Тигролови» (1943) та «Сад Гетсиманський» (1948–1950) – твори, в яких автор, засновуючись на власному життєвому досвіді, яскраво і правдиво засвідчує весь жах сталінської машини терору.

Оскар Г. Брокетт, Франклін Г. Гілді
Історія театру / Пер. з англ.: Тетяна Дитина, Назар Козак, Ганна Лелів, Галина Сташків

Львів: Літопис, 2014. – 730 с.
Ціна: 260,00 грн.

Відомий як «Біблія історії театру», посібник є найбільш повним і широко використовуваним оглядом історії театру. Видання, укладене до 40-ї річниці появи книги-бестселера, містить понад 580 фотографій та ілюстрацій, корисних карт, а також цитати зі знаменитих праць театрознавців. Текст відображає сучасний стан знань і дає найточнішу оцінку історії театру на сьогодні.

Момотаро та інші японські казки

Київ: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2014. – 28 с.
Ціна: 72,00 грн.

До книжки «Момотаро, або Хлопчик-Персик» увійшли найпопулярніші японські народні казки. Момотаро – один із найулюбленіших японських героїв. Про його пригоди написано багато книжок і знято чимало фільмів та мультфільмів. Талановитий український ілюстратор Віктор Гаркуша працював над цією книжкою понад чотири роки. Робота над однією ілюстрацією подеколи тривала до п'яти місяців.

МАЙДАН. (Р)ЕВОЛЮЦІЯ ДУХУ. Мистецько-культурологічний проект / Автор і куратор проекту: Антін Мухарський

Київ: НАШ ФОРМАТ, 2014. – 304 с. – іл.
Ціна: 235,00 грн; 56,00 грн. (малий формат)

Великий культурологічний альманах, в якому зібрано свідчення очевидців, публіцистичні статті та есе українських письменників і філософів, науковців і митців, присвячені знаковим подіям української національно-визвольної революції в період з листопада 2013-го до лютого 2014 року. Видання ілюстроване близько 200-ми світлинами авторства українських фотографів.

Сергій Жадан і Собаки
БІЙСЯ ЗА НЕЇ: Книжка-комікс-CD

Чернівці: Meridian Czernowitz, 2014. – 108 с.
Ціна: 115,00 грн.

Книжка-комікс-CD за новим альбомом Сергія Жадана і «Собаки в космосі» «Бийся за неї». Це «збірка патріотичної лірики», як жартома зазначають видавці. Сюди ввійшли тексти автора, які він виконує разом із харківським гуртом «Собаки в космосі». Ілюстрації до книжки зробив художник Артем Колядинський.

Ці та багато інших книжок українською мовою можна придбати у книгарні «Смолоскип» за адресою: Київ, вулиця Межигірська, 21 (поруч зі станцією метро «Контрактова площа»)

Будемо вдячні Вам за надіслану інформацію про події громадсько-політичного та культурного життя молоді!

Думки авторів публікацій у «Смолоскипі України» не завжди збігаються з точкою зору редакції

«Смолоскип України»
Щомісячний часопис
творчої молоді України

Засновник – видавництво «Смолоскип»

Свідоцтво про реєстрацію
КВ № 2032 від 17.06.96 р.

Голова редколегії:
Олег Коцарев
Редакційна колегія:
Петро Вознюк,
Ростислав Семків

E-mail: mbf.smoloskyp@gmail.com, http://www.smoloskyp.org.ua
E-mail книгарні «Смолоскип»: knyharnia@smoloskyp.org.ua

Адреса редакції:
Видавництво «Смолоскип»
04071, Київ, вул. Межигірська, 21
☎ (044) 425-23-93
☎ і факс: (044) 463-78-52

Віддруковано в
ТОВ ПК «Інтерекспресдрук»
м. Київ, вул. Сім'ї Сосніних, 3

Замовлення №
Тираж 1500 прим.